

Для районів, що складають чверту частину загальної чисельності районів Харківського регіону, характерні низька кількість малих підприємств і їх робітників. Але висока продуктивність праці приводила все ж до незначних обсягів виробництва.

Третину районів склали райони з нерозвиненим малим підприємництвом.

Для дискримінантного аналізу номери кластерів було визначено в якості залежної ознаки. Результати другого етапу рейтингування підтвердили, що всі райони було класифіковано вірно.

На основі проведеного рейтингування економічних суб'єктів можна також діагностувати швидкість та характер їх розвитку. Для цього може бути рекомендовано обчислення трендів (функцій розвитку) отриманих результатів рейтингування за деякий період часу. Швидкість розвитку економічного суб'єкта є першою похідною від його функції розвитку, тобто $U = f'(x)$, де $f(x)$ – функція його розвитку.

Зміни характер розвитку суб'єкта можна діагностувати через знак першої похідної, тобто швидкості розвитку. Діагностувати характер розвитку елементів економічних систем за роками в цьому випадку можна наступним чином. Складається рівняння, де перша похідна прирівнюється до нуля. Екстремуми, що отримуються після вирішення рівняння, є межами інтервалів, на яких перевіряються знаки функції (від'ємний або позитивний). Зміна знаку першої похідної з від'ємного на позитивний свідчить про зміну характеру розвитку з регресивного на прогресивний.

Аналогічно для нелінійних функцій можна виконати аналіз зміни швидкості розвитку через обчислення прискорення розвитку, тобто другої похідної від функції розвитку. Позитивна величина прискорення свідчить про зростання швидкості темпів розвитку району.

Порівнюються також дисперсії суб'єктів за роками. У випадку ефективних дій керівництва виконується зменшення дисперсії, що свідчить про тенденцію економічних суб'єктів до зближення або групування. Це вказує на рівномірний їх розвиток.

Більшість районів за аналізований період змінили характер розвитку з регресивного на прогресивний. За аналізований період економічна система районів Харківського регіону за станом малого підприємництва в цілому змінила характер розвитку з регресивного на прогресивний і мала значні коливання у розвитку.

Подальше дослідження рейтингових систем передбачає створення інформаційно-методичного забезпечення прогнозних моделей рейтингування.

Література

1. Гумен І. Складові банківських рейтингів: науково-практичний аспект // Вісник НБУ.– 2000.– № 1.– С. 57-60.
2. Єріна А. М., Вацаєв С. С. Статистичні аспекти визначення рейтингів // Статистика України.– 2000.– № 4.– С. 74-80.
3. Кочетков В. Сучасна практика рейтингової оцінки діяльності комерційних банків // Економіка України.– 2002.– №6.– С. 25-31.
4. Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С. Методика фінансового аналізу.– М.: ИНФРА-М, 1996.– 176 с.
5. Экономико-математические методы в анализе хозяйственной деятельности предприятий и объединений / Бутник А. Б., Сайфулин Р. С., Рейльян Я. Р. и др.– М.: Финансы и статистика, 1982.– 200 с.
6. BHC Rating System, Federal Reserv Press Release, February 7, 1979.– P. 5-18.
7. Прикладная статистика: Классификация и снижение размерности: Справ. изд. / С. А. Айвазян, В. М. Бухштабер, И. С. Енюков, Л. Д. Мешалкин; Под ред. С. А. Айвазяна.– М.: Финансы и статистика, 1989.– 607 с.

УДК 332.02

В. І. Чернодон – викладач Технологічно-промислового коледжу Вінницького державного аграрного університету

Регіональні особливості державної підтримки розвитку садівництва

Наприкінці ХХ-го століття гостро постала проблема фінансової підтримки галузі з метою призупинення скорочення площ багаторічних насаджень в Україні. Оскільки в умовах

планової економіки на розвиток промислового садівництва виділялись значні державні капітальні вкладення, були гарантії збуту продукції, діяли прийнятні ціни. З переходом до ринку все це зникло і, як наслідок, у галузі спостерігається значне зниження площ насаджень. Причому динаміка такого зниження набула загрозливих темпів, а враховуючи віковий і сортовий склад насаджень, їх зрідженість й низьку продуктивність, ситуація потребувала втручання держави у процесі відтворення в галузі.

З 1 липня 1999 року практику справляння цільового збору в Україні поширено й на галузі садівництва та виноградарства, відповідно до Закону України від 9 квітня 1999 р. № 587 [1] і Постанови Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 р. № 1170 [2]. Об'єктом оподаткування – збором є виручка, одержана на кожному етапі реалізації в оптово-роздрібній торговельній мережі алкогольних напоїв та пива, а ставка становить 1 % від бази оподаткування.

Напротязі 8 років в Україні діє програма “Фінансування витрат на закладення і догляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками”, яка з 2004 року трансформувалася в дві програми: “Закладення і нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками” та “Закладення і нагляд за молодими хмільниками”.

Потреба акумуляції коштів у рамках програми та її реалізація зумовлені високою капіталосмістю закладення багаторічних насаджень, значними витратами щодо догляду за молодими насадженнями, великим періодом до початку одержання продукції (до 4-5 років), наявністю суттєвих ризиків (вимерзання тощо), значенням продукції для забезпечення продовольчої безпеки та повноцінного харчуванням городян. Вищесказане визначає необхідність постійної державної фінансової підтримки.

Законодавчу та нормативно-правову базу державно-фінансової підтримки розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства не можна визнати достатньою (передбачено виділення бюджетних коштів на закладення, встановлення шпалери, догляд до початку плодоношення) [3].

У 1999-2003 роках 70 % надходжень збору акумулювалося на рівні Державного казначейства, тобто централізувалося, тоді як 30 % залишалось на місцях і використовувалось обласними управліннями сільського господарства [4]. Крім того, з 70 % коштів, що надходили у розпорядження Мінагрополітики України для централізованого розподілу, 90 % направлялося по програмі 2801350 “Закладення і нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками”, тоді як 10 % – в межах програми 2801210 “Фінансова підтримка тваринництва і рослинництва” на фінансування витрат по догляду за молодими хмільниками.

Така практика свідчить про складність при розподілі коштів по даній програмі та її заплутаність (70 %-на та 30 %-на частини; 90 %-на та 10 %-на частини; фінансування в рамках двох цільових програм, на державному та регіональному рівнях все це створює складнощі при розподілі та контролі за бюджетними коштами).

Законом “Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства” і Порядком справляння збору та використання коштів від нього встановлено таке співвідношення сум, що надходять на спеціальний рахунок Державного казначейства України (70 % належних сум збору): 70 % – на розвиток виноградарства; 20 % – садівництва; 10 % – на розвиток хмелярства. В такій же пропорції перерозподіляються й кошти органами виконавчої влади в областях, яким Мінагрополітики України щорічно доводяться ліміти асигнувань окремо для виноградників, садів та ягідників (90 %).

У той же час аналіз структури надходжень коштів за рахунок 1 %-го збору свідчить, що встановлені нормативи розподілу не відповідають частці надходжень від оподаткування продукції, виготовленої із сировини зазначених, галузей. Дослідженням встановлено, що в середньому за 2001-2004 роки найбільше надходжень забезпечується від продажу пива – в середньому 45 %, а від горілки та лікєро-горілочаних виробів дорівнюють майже третині (31 %). Надходження від продукції, виробленої з переробки винограду, становлять лише 1/4 надходжень (24 %).

Таким чином, установлений розподіл не відповідає структурі надходжень.

Аналізуючи регіональний розподіл сум, що спрямовуються на підтримку галузей виноградарства, садівництва та хмелярства (30 % сум збору), варто насамперед зазначити, що в багатьох випадках відсутній зв'язок між розміром підтримки та площею багаторічних насаджень. Найбільші суми коштів залишаються в АР Крим (щоправда, разом із м. Севастополь) та Дніпропетровській області – по 10,6 % загального кошторису або більше 4,4 млн. грн. Наступними йдуть інші промислові центри – Донецька, Харківська, Запорізька області, в кожній з яких залишається по 8,4-8,5 % загального кошторису, або 3,5-3,55 млн. грн. За ними розташувалась Одеська, яка, як і Крим, є визнаним центром виноградарства і садівництва, та Львівська (прикордонна) області (великі надходження збору в останній забезпечуються переважним чином завдяки митниці). Дві ці області займають більш як по 7 % у загальній структурі або по 3 млн. грн. на кожну. Досить вагома частка коштів залишається в Київській області (без м. Києва, в якому всі суми “йдуть наверх”), а саме – 1,8 млн. грн., або 4,3 %. Частка інших областей не перевищує 3 %, або 1,2 млн. грн. [5].

Таким чином, з восьми областей, в яких залишається лєвова частка (а саме 58 %, або 24,3 млн. грн.) надходжень від збору, до центрів виноградарства і садівництва (або хоча б хмелярства) можна повноцінно віднести лише дві. В той же час тут присутні практично всі промислові центри України: Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Запорізька та Київська області, в яких, садівництво і виноградарство України не сконцентроване. Такий розподіл коштів не можна вважати ефективним, адже визнані центри садівництва і виноградарства залишають у себе незначні суми збору: Одеська – 7 %, Миколаївська – 2,6, Хмельницька – 2,1, Херсонська – 1,8, Черкаська – 1,9, Вінницька області – 1,7 %.

За такого підходу більше коштів осідає в тих областях, де сконцентровані горілчані й виноробні заводи, а не там, де розміщене виробництво садівницької та виноградарської продукції.

Аналізуючи структуру посівних площ зерняткових багаторічних насаджень (яблунь, груш, айви тощо), які мають понад 80 % у загальній структурі відповідних площ в Україні, слід зазначити наступне. Найбільші площі садів розміщені у Вінницькій та Хмельницькій областях (більше і загальної площі), далі йдуть Крим – 11 %, Харківська – 7 %, Одеська та Черкаська області – близько 5 % у загальній структурі. Лідери ж по фінансуванню – Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області мають незначні площі багаторічних насаджень (зокрема зерняткових) – у середньому по 3,5 % у загальній структурі. Особливо в цьому відношенні виділяється Львівська область, в якій, незважаючи на значний обсяг фінансування, розташовано лише 1 % загальної площі насаджень.

Як бачимо, принцип розподілу коштів на розвиток галузі відповідно до території виробництва не є об'єктивним. Адже при цьому повністю ігнорується оптимальне розміщення продуктивних сил, оскільки області, в яких наявні сприятливі умови для розвитку садівництва, не одержують коштів, що залишаються в областях, в яких такі умови відсутні.

Таким чином, проведене дослідження дає змогу зробити висновок про невідповідність діючого порядку фінансування природнокліматичним умовам розміщення садів і виноградників. Значні суми коштів у 2000-2004 роках залишались не в тих областях, які є центрами садівництва і виноградарства, а в тих, які володіють горілчаними і виноробними заводами, тобто промислових центрів.

Література

1. Закон України “Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства” від 9 квітня 1999 р.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 р. № 1170.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.96 р. № 173. “Про заходи щодо розвитку, виноробної промисловості у 1996-2010 рр.”
4. Накази Мінагрополітики “Про забезпечення використання 30 % 1%-го збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства” на відповідний рік.
5. Держкомстат України, стат. бюлетень „Збір урожаю с/г культур, плодів, ягід та винограду в Україні”. Дані мінагрополітики України.